

СЪДЪРЖАНИЕ

I. СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ НА ДАЛЕКОСЪОБЩИТЕЛНИЯ ПАЗАР	1
1. Характеристики на пазара на далекосъобщителни услуги.....	1
1.1. Световно развитие и макроикономически показатели.....	1
1.2. Структура и обем на българския телекомуникационен пазар.....	2
1.3. Основни оператори на българския далекосъобщителен пазар.....	5
1.4. Перспективи за развитие на българския телекомуникационен пазар.....	6

I. СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ НА ДАЛЕКОСЪОБЩИТЕЛНИЯ ПАЗАР

1. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПАЗАРА НА ДАЛЕКОСЪОБЩИТЕЛНИ УСЛУГИ

1.1. Световно развитие и макроикономически показатели

През 2002 г. продължи световната криза в развитието на сектор "Телекомуникации", изразяваща се в големи финансови загуби, фалити и огромна задлъжнялост на телекомуникационните компании. В същото време, тя отново оказва минимално въздействие върху развитието на телекомуникационните пазари в страните от Централна и Източна Европа /ЦИЕ/.

И през изминалата година макроикономическите показатели на страните от Централна и Източна Европа и на страните в преход като цяло потвърдиха тенденцията към устойчив растеж за периода след 1999 г. В Таблица 1 са систематизирани основните макроикономически показатели, характеризиращи състоянието на 29-те страни с развита икономика /страните от Европейския съюз, САЩ, Канада, Япония, Австралия, Нова Зеландия, Израел, Исландия, Кипър, Норвегия, Швейцария, /Южна/ Корея, Сингапур, Тайван и Хонконг/, страните в преход /страните от ЦИЕ, бившите съветски републики, Монголия/ и България.

Таблица 1

Показатели:	Страни с развита икономика		Страни в преход		България	
	2002	2001	2002	2001	2002	2001
Ръст на брутния вътрешен продукт (БВП)	1,8%	0,9%	4,1%	5,1%	4,8%	4,1%
Спестявания като процент от БВП	19,7%	20,6%	24,1%	23,9%	25,36%	24,57%
Инвестиции като процент от БВП	20,0%	20,7%	23,3%	23,2%	3%	6%
Външен дълг като процент от БВП			42,3%	46,0%	70,5%	78,3%
Условия за търговия	0,4%	0,4%	-0,2%	0,9%		
Инфлация (ръст на индексите на потребителските цени)	1,5%	2,2%	11,1%	16,3%	3,8%	4,8%

Източници: World Economic Outlook. International Monetary Fund, April 2003, Национален статистически институт /НСИ/

Брутен вътрешен продукт

В сравнение с предходната година, брутният вътрешен продукт /БВП/ в страните от ЦИЕ отбеляза ръст от 2,9%, а в страните в преход - ръст от 4,1%, в страните от зоната на еврото ръстот 0,8%, а общо за страните с развита икономика – ръст от 1,8%.

През 2002 г., НСИ отчете ръст на БВП в България от 4,8%. Ръстът на БВП през 2001 г. в сравнение с предходната бе 4,0%.

Спестявания

През 2002 г. относителният дял на спестяванията в страните в преход отбелязва повишение и възлиза на 24,1% от БВП /при 23,9% за 2001 г./ . В страните от зоната на еврото този показател отбелязва спад до 21,3% от БВП /при 21,4% за 2001 г./.

Инвестиции

През 2002 г. относителният дял на общите инвестиции в страните в преход отбелязва слабо повишение до 23,3% от БВП /при 23,2% за 2001 г./ . В страните от зоната на еврото съотношението на общите инвестиции към БВП е намаляло с 0,8 процентни пункта от БВП и възлиза на 20,1% /при 20,9% за 2001 г./.

Външен дълг

Съотношението на външния дълг спрямо БВП в страните в преход е намаляло от 46,0% през 2001 г. на 42,3% през 2002 г., а разходите за обслужването му са намалели съответно от 7,3% от БВП до 7,1% от БВП.

Условия за търговия /terms of trade/

За страните в преход през 2002 г. условията на търговия са се влошили с 0,2% /при подобрене с 0,9% за 2001 г./ За страните с развита икономика условията за търговия през 2002 г. са се подобрили с 0,4% /през 2001 г. се наблюдава подобрене също с 0,4%/.

Световни цени в щатски долари

През 2002 г. цените на готовите изделия са отбелязали ръст с 3,1% /при спад за 2001 г. с 2,1%/, на нефта – с 2,8% /при спад за 2001 г. с 13,9%/ и за останалите суровини освен нефта – с 3,8% /при спад за 2001 г. с 5,4%/.

През 2003 г. се очаква запазване на тенденцията към повишаване на цените в щатски долари на всички посочени групи стоки.

Световни цени в евро

През 2002 г. цените в евро на готовите изделия са отбелязали спад с 2,2% /при ръст от 1,0% за 2001 г./, на нефта – спад с 2,4% /при спад за 2001 г. от 11,2%/ и за останалите суровини освен нефта – спад с 1,6% /при спад за 2001 г. с 2,4%/.

Инфлация

В страните с развита икономика потребителските цени са се увеличили с 1,5% през 2002 г. /при 2,2% увеличение за предходната г./, а в страните в преход – с 11,1% /при увеличение от 16,3% за 2001 г./.

За страните от зоната на еврото ръстът на потребителските цени през 2002 г. е 2,4% и се запазва на нивото на 2001 г. В страните от Централна и Източна Европа инфлацията е намаляла от 9,7% през 2001 г. на 5,6% през 2002 година. За България МВФ отчита ръст на индекса на потребителските цени от 7,5% през 2001 г. и 5,8% през 2002 г.

Тази макроикономическа рамка дава отражение върху развитието на пазара на телекомуникационни услуги в България.

1.2. Структура и обем на българския телекомуникационен пазар

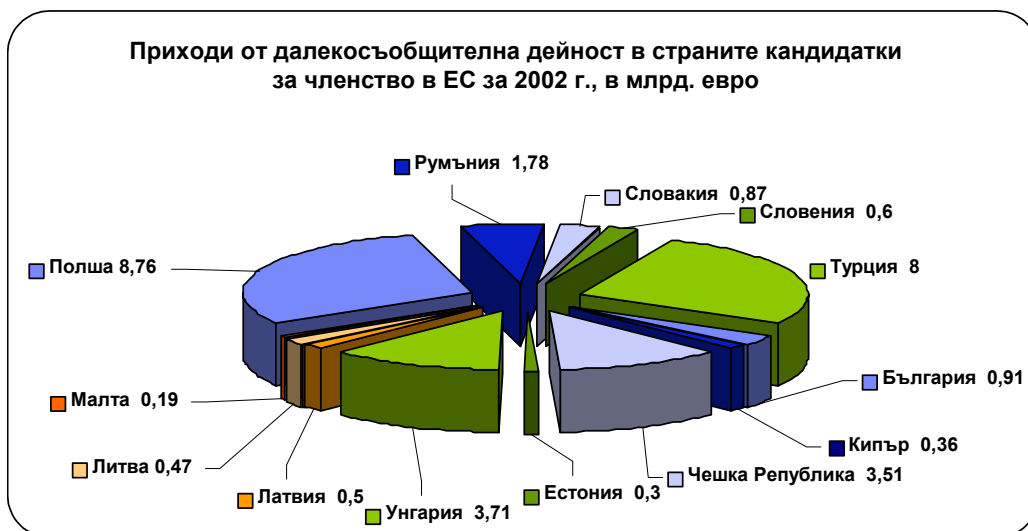
Следва да се отбележи, че е налице разлика в подхода за пресмятане на обема и структурата на пазара спрямо този, използван от Държавната комисия по далекосъобщения /ДКД/ към края на 2001 г. За постигане на съпоставимост на данните, за целите на настоящия анализ, обемът и структурата на пазара за предходната година са преизчислени.

По експертна оценка на Комисията за регулиране на съобщенията /КРС/ за обема на телекомуникационния пазар, през 2002 г. далекосъобщителните оператори са реализирали приходи, които се равняват на 6% от БВП и 11% от брутната добавена стойност /БДС/ за сектора на услугите.

Във връзка с подготовката за разширяване на ЕС, Европейската Комисия /ЕК/ осъществява проект за оценка на състоянието и развитието на телекомуникационните пазари в страните-кандидатки за членство в ЕС¹. На основата на събраната по набор от параметри информация за пазарите в отделните страни, се публикуват шестмесечни доклади, засягащи основните аспекти на развитие и степента на покритие на европейските изисквания за далекосъобщителния сектор в страните от ЦИЕ /България, Кипър, Чешката Република, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Малта, Полша, Румъния, Словакия, Словения и Турция/. Съгласно методиката на европейския мониторинг, далекосъобщителният пазар включва четири основни сегмента – фиксирана телефонна услуга, достъп до Интернет /комутируем достъп до Интернет чрез фиксираната телефонна мрежа/, мобилни телефонни услуги, предоставяне на наети линии и пренос на данни.

Така структуриран, обемът на пазара за 13^{те} страни-кандидатки за членство в ЕС за 2002 г. е нараснал с около 20% в сравнение с 2001 г. и възлиза на 30 млрд. евро. Основната причина за това нарастване е увеличаващият се дял на сегмента на мобилните телефонни услуги. Българският телекомуникационен пазар представлява около 3% от общите приходи от далекосъобщителна дейност на страните - кандидатки за членство в Европейския съюз.

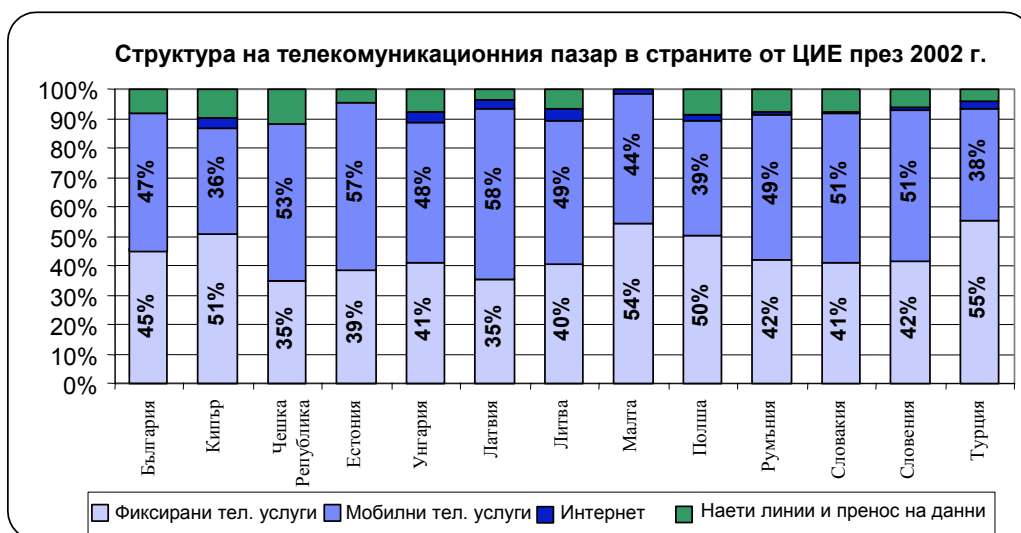
¹ *Monitoring of EU Candidate Countries – Telecommunication Services Sector*

Източник: KPC, IBM Business Consulting Services, 3rd Report on Monitoring of EU Candidate Countries /Telecommunication Services sector/

Фиг.1

На Фиг. 2 е представена структурата на телекомуникационния пазар за страните от ЦИЕ².

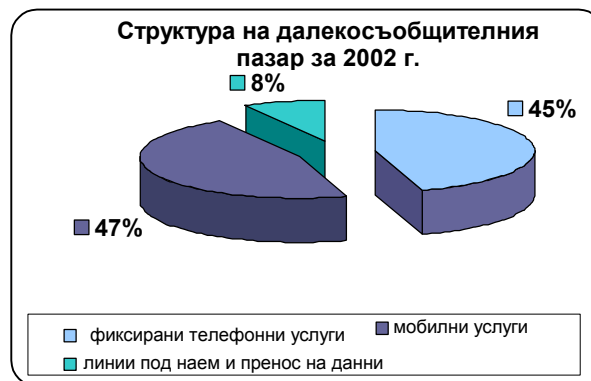
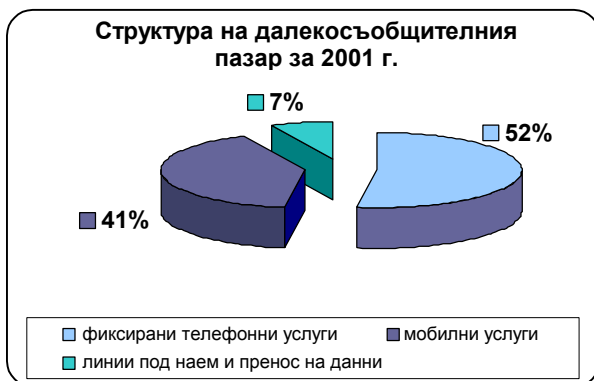
Източник: KPC, IBM Business Consulting Services, 3rd Report on Monitoring of EU Candidate Countries (Telecommunication Services sector)

Фиг.2

Следвайки методиката на европейския мониторинг, в структурата на българския далекосъобщителен пазар не може да бъде представен дялът на приходите от dial-up Интернет достъп посредством обществената комутируема телефонна мрежа. Комутируемият достъп до Интернет е включен в общия дял на фиксираната телефония.

На Фиг. 3 е представена структурата на българския телекомуникационен пазар на база приходи към края на 2001 г. и 2002 г. Дялът на мобилните услуги продължава да нараства както в абсолютна стойност, така и за сметка на намаляване относителния дял на фиксираните услуги в общата пазарна структура. Към края на 2002 г. мобилните услуги вече заемат по-голям пазарен дял от фиксираните услуги.

² Приходите от достъп до Интернет са включени в сегмента на фиксираните услуги за България и в сегмента за пренос на данни за Литва. Преносът на данни се съдържа в сегмента за фиксирани услуги за Малта. Данните за Естония, Кипър и Чехия са прогнозни или от 2001 г.

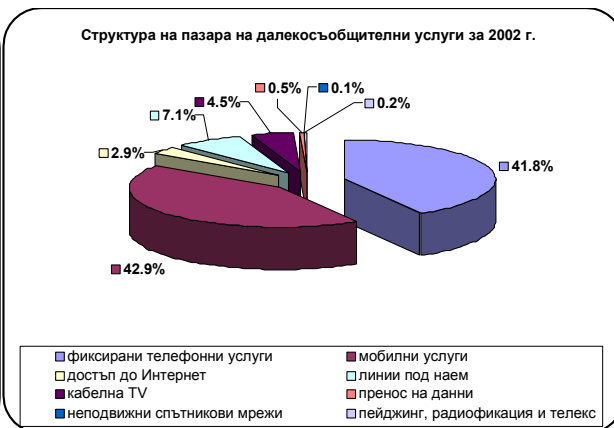

Източник: КРС

Фиг.3

С цел по-пълнен анализ и реална оценка на обема на българския далекосъобщителен пазар, КРС изследва и развитието на сегментите кабелна телевизия, неподвижни спътникови мрежи, пейджинг услуги, комутируем и некомутируем достъп до Интернет и др.

Сегментите Интернет и кабелна телевизия са изчислени по експертни оценки като използваният подход се различава от приложения от ДКД при изготвяне на пазарния анализ за 2001 г. Експертната оценка на приходите от кабелна телевизия се базира на информацията, предоставена от 60% от общия брой лицензирани оператори за 2002 г. и 62% за 2001 г. Оценките за Интернет са базирани на данни, събрани от доставчици на услуги за достъп до Интернет, както и на оценки на независими агенции за Интернет пазара.

Източник: КРС

Фиг.4

Обемът на българския телекомуникационен пазар през 2002 г., изчислен на базата на общите приходи от отделните далекосъобщителни дейности, е нараснал с 12,9% спрямо 2001 г. и възлиза на 1,934 млрд. лв. Данните показват, че ръстът в сектора е 2,7 пъти по-висок от ръста на БВП на България за 2002 г. През 2002 г. за първи път обемът на приходите от мобилни телефонни услуги надвишава приходите от предоставяне на фиксирани телефонни услуги. Развитието на пазара е в съответствие с общите тенденции в страните от ЦИЕ, като в България се наблюдава и абсолютно намаляване на потребителите на фиксирани телефонни услуги за сметка на увеличение на потребителите на мобилни услуги. През 2002 г. дялът на домакинствата с достъп до фиксирани телефонни услуги е намалял на 79,3% /спрямо 83% през 2001 г./, при увеличение на проникването на мобилните телефонни услуги от 19% през 2001 г. до 33% през 2002 г. Намалението на приходите от предоставяне на фиксирани телефонни услуги е и като относителен дял - със 7,1%, и в абсолютна стойност - с 3,5%. През 2002 г. се засили присъствието на третия мобилен национален оператор "Космо България Мобайл" ЕАД. Засилената конкуренция създаде предпоставки за почти двойно увеличение на абонатите на мобилни клетъчни мрежи в сравнение с предходната година. Разви се и пазарът на предплатени мобилни услуги. Като резултат, бе постигнато увеличение с 26,7% на приходите от предоставяне на мобилни услуги.

Наблюдава се увеличение от 27,7% и в обема на сегмента “Линии под наем” и четирикратно увеличение за преноса на данни и неподвижните спътникови мрежи. През 2002 г. е нараснал броят на операторите и, респективно, обемът на приходите от тези дейности, като тенденцията ще се запази и през 2003 г. Това са относително нови сегменти на пазара и предстои тяхното развитие, във връзка с развитието на новите технологии.

Сегментът на кабелни мрежи и услуги е в процес на развитие и начално реструктуриране. През 2002 г. продължи тенденцията на сливане на търговски дружества, което е предпоставка за разширяване на възможностите за инвестиране, подобряване качеството на услугите и повишаване на ефективността на операторите. През годината са издадени 155 нови лицензии. Увеличението от 47% в обема на приходите за 2002 г. спрямо 2001 г. се дължи главно на увеличените месечни абонаментни такси.

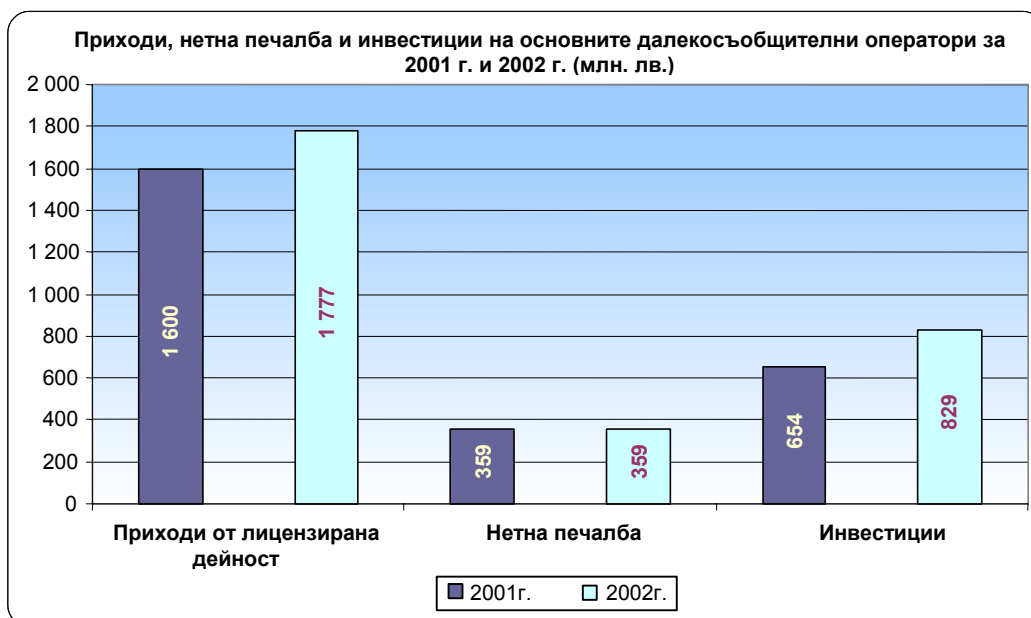
По експертна оценка на КРС, през 2002 г. приходите от достъп до Интернет са се увеличили с 25% спрямо 2001 г., като 67% от тях са приходи от некомутуируем достъп, а от пренос на глас чрез Интернет /VoIP/ се реализират 8% от общия обем на приходите от Интернет услуги.

Присъствието на дейностите пейджинг, радиофикация и телекс в общата структура на пазара е пренебрежимо малко и обемът им спрямо 2001 г. е намалял с 27,9%.

Общият обем инвестиции, вложени в развитието на мрежите и услугите на българския телекомуникационен пазар за 2002 г., е 847 млн. лв., което представлява 15% от обема на общите инвестиции, направени в България през годината и е с 28% повече от вложените средства в развитието на телекомуникационните мрежи през 2001 г.

1.3. Основни оператори на българския далекосъобщителен пазар

Приходите от далекосъобщителна дейност на Българска телекомуникационна компания ЕАД /БТК ЕАД/, “Мобилтел” ЕАД, “Космо България Мобайл” ЕАД и “Радиотелекомуникационна Компания” ООД /РТК ООД/ за 2002 г. съставляват 92% от общите реализирани приходи от телекомуникационни услуги. В сравнение с 2001 г. нетните приходи от продажби на четирите най-големи компании са се увеличили с 14%, а приходите от лицензираната дейност със 17%. Делът на приходите от лицензирана дейност като част от общите приходи се запазва почти непроменен – 94% през 2002 г. при 92% през 2001 г.

Източник: КРС

Фиг.5

За разлика от предходната година, когато нетната печалба на компаниите нараства с 85% спрямо 2000 г., през 2002 г., макар и незначително /с 0,2%/ се наблюдава намаление по показателя нетна печалба на четирите основни оператора. Това се дължи на засилената конкуренция на пазара на мобилни услуги и на големия обем реинвестирани средства във въвеждане на нови технологии, разширяване и усъвършенстване на функционалността на

съществуващите мрежи и подобряване на качеството на предлаганите услуги. Инвестициите на четирите компании общо нарастват с 27% през 2002 г. спрямо 2001 г. Основен инвеститор на пазара продължава да бъде вторият GSM оператор, който разширява и изгражда мрежата си. "Космо България Мобайл" ЕАД е инвестирал почти шест пъти повече спрямо 2001 г. Сегментът на мобилните услуги формира основната част от инвестициите в телекомуникационния сектор за 2002 г. - 75%.

1.4. Перспективи за развитие на българския телекомуникационен пазар

Основните фактори, под въздействието на които ще продължи развитието на българския телекомуникационен пазар са повишаването на потребителските изисквания към избора, качеството и цената на предлаганите услуги, либерализацията на пазара и навлизането на нови технологии. По отношение на регулирането на телекомуникационния пазар, основните усилия на КРС са насочени към създаването и прилагането на хармонизирана с европейското законодателство нормативна рамка, която да стимулира развитието на конкуренцията и насърчаването на инвестициите в сектора, защитата на потребителските интереси, стимулиране прилагането на нови технологични решения.

В краткосрочен и средносрочен план се очаква на българския пазар да навлязат нови оператори – алтернатива на бившия монополист БТК ЕАД по отношение на фиксираните гласови услуги и наетите линии, както и доставчици на услугите пренос на данни и VoIP. Въпреки все още ниската степен на проникване на Интернет услугите, глобалната мрежа ще бъде все по-предпочитана от българския потребител среда за комуникации. Във връзка с финализиране на процеса на приватизация на националния оператор и обсъжданите условия на сделката, се засилват и очакванията за появата на трети GSM оператор. Все още на пазара са свободни пазарните ниши, свързани с предлагане на мобилни услуги от ново поколение – GPRS и UMTS, което е потенциал за съществуващите и новонавлизащи оператори. Предстои развитието на безжичните мрежи и технологии, цифрово радио и телевизионно разпръскване, цифрови мрежи и системи /TETRA, PMR, CDMA/. По-нататъшното ускорено цифровизиране на фиксираната телефонна мрежа ще даде възможност за предлагане на широколентови услуги. В условията на непълно развита телекомуникационна инфраструктура, се очаква засилване на инвеститорския интерес към изграждане на backbone /магистрални/ мрежи.